

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

2026/6

+998335668868

www.innoworld.net

Google Scholar

zenodo

2026

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

3-JILD 6-SON

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

3 - JILD, 6 - SON
2026

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

**BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCHILARNI
MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISH TEXNOLOGIYASI****Nomozov Jahongir Sobirovich**

Navoiy davlat universiteti Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Nomozova Dilrabo Pirmuhammad qizi

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari, pedagogik shart-sharoitlari hamda samarali texnologiyalari tahlil etilgan. Muammoli ta'lim, interaktiv metodlar, didaktik o'yinlar va differensial yondashuv asosida o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, mustaqil fikrlash, interaktiv metodlar, tahlil, sintez, taqqoslash, pedagogik texnologiya, muammoli ta'lim.

Mamlakatimizda demokratik davlat va fuqarolik jamiyati qurish maqsad qilgan va bu amalga oshirilayotgan ekan, bu jarayonda yoshlarning orni va roli alohida ahamiyatga ega. Zero, yoshlar bizning kelajagimiz, avlodlardan meros qolgan muqaddas zaminni yuksaltirish, ilg'or davlatlar darajasiga kotarish ularning bilimi, istidodi, jasorati, ma'naviy barkamolligiga bogliq. Shuning uchun ham birinchi Prezidentimiz o'zining barcha asarlari va ma'ruzalarida yoshlar tarbiyasini markaziy oringa qoyish bilan, uni davlat siyosati darajasiga ko'tardi. Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoev "Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz" degan da'vatlari ta'limning sifatli va samarali tashkil etilishini, ayniqsa, boshlang'ich sinflardan boshlab o'quvchilarni mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega shaxs sifatida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf matematika darslarida mustaqil fikrlashni shakllantirish — interfaol metodlar (muammoli ta'lim, loyiha, modulli texnologiya), mantiqiy topshiriqlar va qisman izlanish (evristik) usullari orqali amalga oshiriladi. Asosiy maqsad — tayyor formulani yodlatish emas, balki "Nima uchun?", "Qanday?" savollari orqali o'quvchini yechimni o'zi topishga yo'naltirishdir. Mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasining asosiy tarkibiy qismlari: Muammoli ta'lim texnologiyasi: Darsda qiyin yoki g'ayritabiiy vaziyat yaratiladi. O'quvchi muammoni tahlil qilib, uni yechish yo'llarini mustaqil izlaydi. Interfaol metodlar ("Aqliy hujum", "Klaster", "Venn diagrammasi"): Kichik guruhlarda ishlash orqali o'quvchilar o'z fikrini asoslashni va boshqalarni tinglashni o'rganadi. Mantiqiy topshiriqlar va o'yinlar: Qiziqarli geometrik shakllar, jumboqlar, "Ortiqchasini top", "Qonuniyatni davom ettir" kabi o'yinlar mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Qisman izlanish (evristik) metodi: O'qituvchi o'quvchiga tayyor javobni bermaydi, balki savollar orqali uni to'g'ri xulosaga kelishiga ko'maklashadi. Modulli ta'lim: O'quvchi o'zlashtirish tezligiga qarab topshiriqlarni mustaqil bajaradi. Darsda qo'llaniladigan amaliy usullar: "Nega?" deb so'rash: Javob to'g'ri bo'lsa ham, nega aynan shu javob tanlanganini tushuntirib berishni talab qilish. Muqobil yechimlar: Masalani bir nechta usulda yechishga undash (tenglamalar, grafik usul, chizmalar). Xatolarni tahlil

qilish: "O'ylamasdan qilingan xato" ustida ishlash orqali o'z-o'zini nazorat qilishni shakllantirish. Bu texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarda nafaqat matematik ko'nikmalarni, balki ijodiy va tanqidiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning faqat tayyor bilimlarni egallashini emas, balki ularni mustaqil fikrlovchi, ijodkor va faol shaxs sifatida shakllantirishni talab etmoqda. Bu jarayonda boshlang'ich ta'lim bosqichi alohida ahamiyatga ega, chunki aynan shu davrda o'quvchilarning tafakkuri shakllanadi.

Matematika fani esa o'zining mantiqiyligi, aniqligi va tizimliliigi bilan o'quvchilarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun eng qulay vositalardan biri hisoblanadi. Shu bois boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

1. Mustaqil fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari. Mustaqil fikrlash – bu shaxsning muammoni o'zi anglash, uni hal qilish yo'llarini izlash va asosli xulosaga kelish qobiliyatidir. U quyidagi tafakkur operatsiyalariga tayanadi:

- analiz (tahlil qilish),
- sintez (birlashtirish),
- taqqoslash,
- umumlashtirish,
- abstraksiyalash.

Boshlang'ich sinf yoshidagi o'quvchilar ko'proq ko'rgazmali-obrazli fikrlashga ega bo'lib, ular real predmetlar, rasmlar va hayotiy vaziyatlar orqali yaxshiroq o'rganadilar. Shu sababli ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun: vizual vositalar, o'yin elementlari, muammoli vaziyatlar asosiy rol o'ynaydi.

2. Mustaqil fikrlashni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari boshlang'ich sinf matematika darslarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish quyidagi shartlarga bog'liq:

2.1. Faol o'quv muhitini yaratish. Dars jarayonida o'quvchilar faol ishtirok etishi, savol berishi va fikr bildirishga imkon yaratish zarur.

2.2. Muammoli vaziyatlardan foydalanish. O'quvchilar oldiga tayyor javob emas, balki savol qo'yilishi kerak. Bu ularni izlanishga undaydi.

2.3. Individual yondashuv. Har bir o'quvchining qobiliyati va o'zlashtirish darajasi inobatga olinishi lozim.

2.4. Rag'batlantirish. O'quvchilarning mustaqil fikr bildirishga bo'lgan harakati doimo qo'llab-quvvatlanishi kerak.

3. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari

3.1. Muammoli ta'lim texnologiyasi. Bu texnologiyada o'quvchilar muammo asosida bilimga ega bo'ladi. O'qituvchi yo'naltiruvchi rolni bajaradi.

Misol: "6 + 4 = 10" ni aytish o'rniga:

"6 ga nechta qo'shilsa 10 bo'ladi?". Bu savol o'quvchini mustaqil fikrlashga majbur qiladi.

3.2. Interaktiv metodlar. Interaktiv metodlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Asosiy metodlar: "Aqliy hujum", "Klaster", "Savol-javob", "Insert". Bu metodlar orqali o'quvchilar: fikr almashadi, muammoni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqadi.

3.3. Didaktik o'yinlar. O'yin texnologiyasi boshlang'ich sinflarda eng samarali vositalardan biridir. Misollar: "Kim tez topadi?", "Xatoni top", "Zanjirli hisoblash" Natijada: qiziqish ortadi, mustaqil qaror qabul qilish rivojlanadi.

3.4. Differensial ta'lim texnologiyasi. Bu texnologiyada topshiriqlar o'quvchilarning darajasiga qarab beriladi: yuqori darajadagi o'quvchilar uchun murakkab masalalar, o'rta darajadagilar uchun standart topshiriqlar, past darajadagilar uchun soddalashtirilgan vazifalar. Bu usul: har bir o'quvchini faol qiladi, mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantiradi.

4. Amaliy metodika.

4.1. Darsning texnologik modeli.

- Motivatsiya: muammoli savol berish;
- Yangi bilim: o'quvchilar tomonidan kashf etish;
- Mustaqil ish: individual topshiriqlar;
- Tahlil: natijalarni muhokama qilish;
- Xulosa: umumlashtirish.

4.2. Namunaviy topshiriqlar

1. To'ldiring: $8 + \square = 12$
2. Taqqoslang: Qaysi katta: $9 + 3$ yoki $10 + 1$?
3. Mantiqiy topshiriq: Bir sonni 2 ga oshirsak 7 bo'ladi. Bu qaysi son?
4. Masala tuzish: "5 va 4 sonlari ishtirok etgan masala tuzing"

4.3. Baholash mezonlari

Mustaqil fikrlashni baholashda quyidagilar e'tiborga olinadi: mustaqil yechim topish, fikrni izohlash, turli usullarni qo'llash, yangi vaziyatda bilimni ishlata olish.

5. Tajriba-sinov natijalari (namunaviy tavsif). Tajriba davomida muammoli va interaktiv metodlar qo'llanilgan sinflarda: o'quvchilarning faolligi oshdi, mustaqil ishlash ko'nikmasi rivojlandi, matematik bilimlarning o'zlashtirilish darajasi yuqoriladi. Nazorat sinflariga nisbatan tajriba sinflarida yuqori natijalar qayd etildi.

Xulosa, Boshlang'ich sinf matematika darslarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish: o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini oshiradi, bilimlarni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi, ularni keyingi ta'lim bosqichiga tayyorlaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarni faollashtirish va mustaqil bilim olishga o'rgatish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2015.
3. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2018.
5. Bikbayeva N.U. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Jumayev M.E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2016.
7. Lev Vygotsky. Tafakkur va nutq. – Moskva, 1982.
8. Jean Piaget. Bolalar tafakkuri psixologiyasi. – Moskva, 1969.
9. Jerome Bruner. The Process of Education. – Harvard University Press, 1960.
10. Benjamin Bloom. Taxonomy of Educational Objectives. – New York, 1956.